

A VALLÁSOK JÖVŐJE.

Több mint harmincöt esztendővel ezelőtt dr. Brassai Sámuel, a Dávid Ferenc Egylet néhai nagynevű elnöke, felolvasást tartott a jövő vallásáról, amelynek végső megállapodása az volt, hogy a jövő vallása sem új, sem ezután megtisztítandó vallás nem lesz, hanem, az ő szavai szerint, az a vallás tarthat leginkább számot a mivel világot kedvezésére, amely az általános keresztyénységben gyökerezve ez idő szerint a legtisztítottabb... az unitáriusok vallása.

Ez a mondhatni száz éves tapasztalás és alapos indokolás után hozott ítélet minden esetre felül áll azon, hogy én kifogásolhatnám. Sőt teljes a meggyőződése is annak igaz voltáról, mert őszinte, elfogulatlan és a kor színvonalán álló emberrel nem találkoztam, aki ennek ellene mondott volna, és saját csekély tanulmányaim is annak igaz voltát erősítették meg.

És mégis az elmúlt harmincöt esztendő alatt ez a „jövő vallása“ a világnak általunk lakott részében legalább külsőleg előre egy lépéssel sem haladott. Ellenkezőleg igen komoly jelenségekkel találkozunk, amelyek a „jövő vallásá“-nak elterjedését talán hosszú időre visszavetik.

A legkomolyabb ezek közül a jelenségek közül az az ellenszenv, vagy legalább is közönyösség, amely ez utolsó harmincöt esztendő alatt az embereknek lelkét a vallás kérdésében elfoglalta. Jellemzője, sőt épen megőző átka ez utóbbi évtizedek vallásos életének, hogy az emberek hozzátartoznak valamely vallási felekezethez, mert abban születtek, mert ez a szokás, és mert a törvény is ezt megkívánja. Azonban maguktól sohasem kérdezik meg, hogy hisznek-e abban a vallásban, és ha hisznek, vannak-e aziránt kötelességeik, amelyeknek teljesítésére őket a lélek sarkalja. Még a buzgóbb rész is Pató Pál úr szerint vallja, hogy majd ráérünk erre még.

Ezenfelül a *szociális kérdés* előtérbenyomulásával „új király támada Egyiptomban, aki Józsefet nem ismerte vala.“ A Jézus által hirdetett vallási értékek, az alázatos és tiszta szív, a szeretet, az önfeláldozó szolgálat, a könyörület, a megtérés, Isten országának a keresése, sőt a minden ország támasza és talpköve, a tiszta erkölcs is, csak másodrendű értékek süllyedtek, vagy még

ki is nevetik azokat, mint amelyekkel az együgyűek magukat nevetséges módon ékesgetik. A félremagyarázott társadalmi kérdés harcosai százezrével épen a vallás szerveit, az egyházakat tekintik ellenségnek, amely szerintük az elnyomás, a rabszolgaság és sötétség szolgálatában áll.

A *jövő vallása* elterjedésének második nagy akadályja korunknak *anyagias világfelfogása*. Ennek már nemcsak egy pár évtizedre visszanyúló gyökerei vannak. A kutató emberi szellem közvetlenebbül találta az anyagi, mint a szellemi világot. Szűkös látóköre abban gyorsan és messzire kiterjedt. Az a kis lapos tanyér, amely még Jézus számára is a mindenség középpontja volt, hatalmas földgömbbé lett. A fölötte levő egek és az alatta levő pokol eltűntek s helyettük egy mérhetetlen nagy világ állott elő számtalan sok naprendszerrel. A természet törvényeinek és rejtett erőinek megismerése és azok felhasználása ellenállhatatlan erővel ragadják magukkal az elmét és viszik sikerről-sikerre. És a siker a legtöbb esetben elszédíti az embert, vagy legalább is elvakítja és érzéketlenné teszi a tömegeket. A huszadik század kezdetén az anyag uralkodik a lelkeken nemcsak a műhelyekben, gyárakban, bányákban és kereskedelemben, hanem a családokban, az iskolákban, az irodalomban, a politikában és a bölcsészetben is. Azt pedig már Jézus megmondotta volt, hogy „senki sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket gyűlöli és a másikat szereti; vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti“; és ismét: „ahol van a ti kincsetek, ott van a ti szívetek is. A anyag imádása mellett a vallás, a léleknek az imádása, háttérbe szorult, és sokaknál még az a meggyőződés is hitelre talált, hogy a vallás egy tudatlan kornak babonás hagyománya, mint a gyermekmesék tündérvilága a meglett férfikor szemében.

Az anyagias gondolkozás tudatlanabb része ebből a kételkedő világfelfogásból már az Isten nélkül való, vagyis *aszttheista* felfogást hirdeti; a magát tudósabbnak valló rész pedig tudományos szórszálhasogatásával azt akarja bizonyítani, hogy Istenről az embernek semmit sem lehet tudnia, vagyis az *agnosztikus* felfogás vallója.

Ilyen kedvezőtlen előjelek és feltételek között is meggyőződésem az, hogy a vallás az emberi léleknek belső ösztöne, életének kiegészítő része és szükséglete, amely amint a múltban jelentős szerepet játszott az emberiségnek történetében és fejlődésében, úgy a jövőben is elsőrangú tényező lesz ennek a földi életnek szebbé és boldogabbá tételében, a lélek vágyainak, lehetőségeinek és hivatásának megvalósításában.

Igaz, hogy a jövő tudása el van zárva az emberiség elől. Még az anyagi világban is a jóslás mindig bizonytalan és sokszor messze elút a valóságtól. Mennyire csalatkozhatik az a lelki-világban, amely az anyaginál sokkal kevesebbé ismeretes! Még az időjárás megjósolása is kétes értékű, pedig ott tudományos eszközök állanak rendelkezésre. Ismerik a levegő mozgásának gyorsaságát, annak irányát, hőállapotát, nedvességi viszonyait és azokat a törvényeket, amelyek abban változásokat idéznek elő: és mégis csalódásoknak vannak kitéve. Egy író azt mondja, és én is hiszem ezt, hogy ő a jövő megjósolásának semmi más módjáról nem tud, kivéve azt az egyet, amely a multnak ismeretéből folyik. Ha tudjuk, hogy valami miképpen történt a multban és látjuk, hogy miképpen alakul a jelenben, akkor emberi, s így nem csalatkozhatatlan véleményalkothatunk arról is, hogy azzal mi lesz a jövőben.

A multnak tanusága szerint amióta ember van a földön, vallás mindig volt. És amilyen volt az emberi lélek, mindig olyan volt vallása is. Az ember csak úgy gondolkozhatik, remélhet és érezhet, amint tud. Ha a lélek durva, tudatlan, gyenge és kegyetlen, akkor vallása is durva, tudatlan, gyenge és kegyetlen. Amikor a természet ölen élt állat először jutott emberi öntudatra, azonnal megkezdődött az az általános és örökkétartó vallásos kutatás Isten után, amely azóta mindig folyik minden törzsnél és nemzetnél, úgy a legelmaradottabbnál, mint leginkább előrehaladottnál. Az ember mindig törekedett, hogy megtalálja lelke számára a maga Istenét. Mindig törekedett, hogy megismerje annak akaratát, és ez isteni akarat betöltésében találta fel a maga és körülötte levő mindenség létezésének okát, hivatását és rendeltetését.

Vajjon lehet-e ez másképpen is? Nem kívánja-e meg a dolog természete azt, hogy az ilyen értelemben vett vallás meglegyen mindaddig, amíg csak emberi lélek lesz a földön és az emberi lélekhez hasonló valami a nagy mindenségben? Meggyőződésem szerint a vallás örök lényege az a viszony, sőt éppen rokonság, amely az emberi lélek és azon végtelen hatalom között áll fenn, amelyet a nagy mindenségben megnyilvánulva látunk. Ez a viszony pedig nem eltűnő, hanem valami örök, amelyet sem társadalmi kérdés, sem egyoldalú és elfogult materiális gondolkodás megváltoztatni, sem megszüntetni nem tud. A tékozló fiu meg-gondolatlanságában és ifjui hevében elhagyhatja atyját, lehet idegenek szolgája, és emiatt szenvedhet is, amint korunk szenved: végül megtér az ő atyjához és belátja, hogy vétett az Ég ellen. Így a vallások jövőjéről való aggodás az én ítéletem szerint nincs kellően indokolva.

Sokkal indokoltabb és mindnyájunkat közlelől érdeklő kérdés az, ami felolvasásom tulajdonképpeni tárgya, hogy milyen lesz a vallások jövője? Milyen alakot, milyen kifejezést fog az nyerni a jövőben? Milyen lesz annak az élete?

Ezeknél a kérdéseknél már sokkal bizonytalanabb alapon állunk, mint a vallás lényegénél. „A szél fú, ahová akar és annak zúgását hallod, de nem tudod honnan jő és hová megy“, azt mondta Jézus a negyedik evangélium szerint. A vallások külseje olyan változatos volt a múltban és annyira elütő egymástól a jelenben is, hogy annak a jövőjéről valami bizonyosat megállapítani aligha lehet. A külső mindig az izlés szeszélyei szerint alakul a vallásban éppen úgy, mint a ruházatban. A divatnak pedig az irányát meghatározni csak nagyon rövid időre lehet. Azt azonban mégis bizonyosnak vehetjük, hogy a külső megjelenés mindig oki összeköttetésben áll a belső lényeggel, a léleknek a milyenségével. Igaz, hogy a látszat sokszor csal. De mégis a szabad és egyéni izlésből folyó külső a legtöbbször a léleknek megnyilvánulása.

A vallás külső megjelenésében általában három főirányzatot találunk, amelyek előállításuk idejére nézve ugyan egymásután következtek, de azért talán azokat mégsem lehet teljes bizonyossággal fejlődési fokozatoknak is megállapítani.

Az első irányzat a *szertartásos alak*. Azoknál, akik a vallásban ennek az irányzatnak hódolnak, a vallás megnyilatkozásának legfontosabb része a kultusz, vagyis bizonyos megkivánt és elengedhetetleneknek képzelt cselekedetek végrehajtása. Ezeknek nem nagyon fontos a magaviselet. A fődolog az áldozás, amelyet meghatározott alakban, meghatározott oltáron, meghatározott szertartások között, meghatározott ruhákba öltözött papok mutatnak be Istennek, vagy az isteneknek. A papnak ekkor a szélrózsa egy meghatározott irányában kell állania, meghatározott mondásokat meghatározott hanghordozással elénekelnie, amint azt feltevések szerint az Isten kívánja. Ez irányzat szerint vallásos ember, vagyis az Isten akaratát teljesíti az, aki ez áldozatokban részt vesz és ezáltal az Isten rendeletének az ő imádásával eleget tesz. Ellenben aki ezt nem cselekszi meg, az nem vallásos ember és extra ecclesiam non est salus, vagyis az egyházon kívül nincs üdvösség.

A vallás második megjelenési alakja a *konfesszionális irányzat*. Ez irányzat követőinél a szertartások sem hiányzanak egészen, sőt az erkölcs a jellem és világfelfogás is bizonyos méltánylásban részesülnek, mint a szertartásos irányzatnál is. Azonban a fő do-

log itt a hit. Fogadj el bizonyos állításokat igazaknak, mert ezt Isten így kívánja: és akkor vallásos ember vagy, akkor üdvözülsz, különben pedig örök kárhozatra kerülsz. Ennek az irányzatnak különösen a keresztény vallásban volt és van nagy szerepe. Már az úgynevezett áthánáziusi hivallás meghatározta, hogy annak, aki üdvözülni akar, mindenek előtt meg kell tartania az egyetemes hitet, amelyet ha valaki nem tart meg sértetlenül és épen, kétségen kívül örökre el fog veszni. A reformátorok ezt az irányzatot még jobban megerősítették. Luther már ez irányzat híve volt és Joachim választó fejedelemnek azt írta, hogy ha a reformációt bevezeti akár pápai ruhát ölthet magára, mint Áron, s nem egy, hanem hét körmenetet tarthat, mint Dávid a szent sátor előtt. A protestáns viták idejében a ceremóniát közönyös dolognak tekintették, mialatt az idéztető és kötelező hitvallásokat gyártották.

A harmadik megjelenési alak a *spiritualis irányzat*. Ez irányzat követőinél a rituális cselekmények és a hitvallások állításai mind másodrendű dolgok. Szerintük a fődolog a vallásban a lelkelet, a jellem, a léleknek milyensége. Légy becsületes, gyöngéd, jóakaró, törekedjél az igazság megismerésére s embertársaid szolgálatára és segítésére: ez az irányzat elve. E mellett imádkozhatol földreborulva, tédenállva, áldozhatsz ahol és amit akarsz, és hihetsz abban, amit lelked neked sugall. Az evangéliumok tudósításai szerint Jézus ennek az irányzatnak volt szószólója. Ő azt mondta hogy az isten lélek és akik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják. Az ótestamentum prófétái szintén ezt hirdették. „Szereztek magatoknak új szívet és új lelket“ mondja Ezékiel. „E nép szájjal közelget és csak ajkaival tisztel engem, szíve pedig távol van tőlem“ mondja Ézsaiás egyik helyen. „Mire való nekem véres áldozataitoknak sokasága, ezt mondja az Úr; ... tanuljatok jót tenni; törekedjete az igazságra; vezessétek jóra az erőszakot“ (És. I. 11 17.) „Én az Úr vagyok, az aki a szívet fürkészem és a veséket vizsgálom“ mondja Jeremiás. „Vizsgáld az én veséimet és szívemet“ így imádkozik a zsoltártíró.

Természetesen a vallásnak ezek a megjelenési alakjai nem zárják ki egymást, együtt is megférnek az egyéni vallásban, de az egyházi szervezetben egyik vagy másik túlsúlyra kerülvén, az ad jelleget a szervezetnek. A pogány, a zsidó és az úgynevezett katolikus keresztény egyházakban a ceremonialis irányzat uralkodik, a protestáns keresztény egyházakban a konfesszionális irányzat, az unitárius és más újabb keletű egyházakban pedig a spiritualis.

Tárgyam főkérdés: az, hogy ezek közül az irányzatok közül a jövő izlése melyik felé hajlik? Úgy látszik, hogy ebben a tekintetben a huszadik század értelmi vezetői, akiknek keze a jelen életnek ütőerét tapogatja, a spirituális irányzat mellett állanak. Az evangélikáló pietista, methodista, anabaptista mozgalmak minden elfogultságuk mellett is ezt az irányzatot szolgálják, és ennek a szolgálatában akarják visszavezetni a kereszténységet Jézushoz. Valóban bámulatos dolog, hogy Jézus ezelőtt csaknem kétezer esztendővel egész vallásos környezetének más irányú befolyása alatt is a tiszta spiritualizmus hirdetője és gyakorlója volt. Ő maga imádkozott az ő mennyei atyjához, megtanította tanítványait is, hogy miképen imádkozzanak. De arra semmi szertartást elő nem írt, hanem azt mondta, hogy amikor imádkozol, ne légy olyan, mint a képmutatók, vagy mint a pogányok, hanem menj be a te belső szobádba és ajtódat bezárva imádkozzál a te atyáddhoz. Ő nem írt soha semmiféle hitvallást, sem nem állította, hogy valamely hitforma szükséges ahoz, hogy valaki bejuthasson az istennek országába; hanem azt mondta, hogy szeressed a te uradat, istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és minden erődödből és szeressed a te felebarátodat, mint önmagadat. Ő azt mondta, hogy minden bűn és káromlás megbocsáttatik az embernek, de a lélek káromlása nem. Ő nem volt ellene sem a szertartásnak, sem a hitvallásnak, de a lelkiületet, a jellemet ezeknek fölébe helyezte. Ő azt mondta, hogy mikor áldozatot viszessz az oltárhoz és eszedbe jut, hogy valamelyik embertársadnak panasza van ellened, akkor hagyd ott az ajándékosdat, menj és békülj ki felebarátoddal és azután áldozzál. Szerinte tehát fontosabb dolog az áldozásnál az a viszony, amelyben valaki az ő felebarátjával szemben áll.

A vallásnak fennebb körülírt három fő megjelenési alakja között némelyek fejlődési fokozatot látnak. Én ilyen messzire nem akarok elmenni. Azonban történelmileg igaz, hogy a szertartásos irányzat a legrégebb, s ma már elmúlt az az idő, amikor szertartásoktól való eliltás, vagy azoknak megtagadása királyokat foszthatott meg trónjuktól. A hitvallások kényszerített aláírása és az azokra való felesküvés ideje is lejárt.

Ezek után az előzmények után talán elvagyunk készülve arra, hogy egy pillantást vethessünk a jövőbe, s hogy meglássuk az irányt, amelyben haladunk, és hogy a jövő évtizedek mit tarthatnak lényegesnek a vallásban.

A kereszténységnek évezredes ideája az egy akol és egy pásztor eszméjének megvalósítása. A római egyház állandóan

hívja a keresztény társadalmakat, hogy vezetése alatt egyesüljenek. Az angol egyház szintén arra törekszik, hogy a protestáns felekezeteket szerves egységgé alakítsa. Vajjon lehet e kilátásunk arra, hogy ez az eszme megvalósuljon? Meg lehet-e ezt valósítan valaha? És vajjon kívánatos, hasznos és szükséges az egyesülés felé törekednünk, s arra időt, fáradságot és anyagi áldozatot is hoznunk? Olyan kérdések ezek mind, amelyekre feleletet kell adnunk magunknak, ha céltudatos vallásos életet akarunk élni.

Az bizonyos, hogy az egyesülésben erő van, amely olyan nagy dolgokat tud végrehajtani, amelyeket az egyéni törekvés nem tud megtenni. És véleményem szerint mégis az egy akoi és egy pásztor eszménye hiú álom, amely sohasem fog megvalósulni, vagy legalább belátható időn belül nem. A dolgok haladása, növekedése, fejlődése e világnak a rendje szerint épen ellenkező irányú: az egyszerűből összetett, az egyfajából másfajú lesz. A természetben a csillagászok állítása szerint valamikor egység volt, amikor a végtelen tért bizonyos tűzfelhők töltötték be, és abból az egység felbontásával naprendszerek, napok, bolygók és csillagok lettek, változatosabbá, szebbé és bámulatosabbá tevén a mindenséget. Ezt a differenciálódást találjuk a földön is, amint az egyformaságból az ásvány-, a növény- és állatvilág kivált, és azon megjelent az ember is, mint azoknak ura. Kereshetünk-e és várhatunk-e egységet ezek közül csak egyben is pl. a növényvilágban? Vagy szebb, jobb, tökéletesebb volna e az az állapot, ha mondjuk, a rózsetenyésztés arra törekednék és törekedhetnék, hogy egy fajtájú bármely szép rózsza tenyésztésével a többit megsemmisítse?

Meggyőződésem az, hogy a vallásban, a lelkiéletben is a megoszlás, a differenciálódás nem véletlen, nem eltűnő, efemer jelenség; hanem szükségszerű belső törvény, vagy a vallás nyelvében szólva, gondviselészerű állapot, amely a lelki életet mélyebbé, gazdagabbá, szebbé és értékesebbé alakítja.

Szükséges és kívánatos e a lelkiélet egyformásítása? Nem. Mert az azonos volna a halállal vagy legalább a visszaeséssel. Jézus azt kívánta, hogy követői legyenek tökéletesek, mint a mennyei atya tökéletes. Ettől a magasztos céltől még nagyon messzire vagyunk, és hozzá csak a fejlődés útján közeledhetünk. A fejlődés pedig mindig a heterogén erők összeütközése által történik. Az acél és a kova összeütése hozza elő a szikrát; különböző elemek érintkezése által indul meg a villanyos áram; és a vallások változatos alakjainak érintkezéséből jelenik meg közöttünk az igazságnak lelke, amely elvezérel minden igazságra.

A lelkiélet fejlődése éppen olyan változatos, mint a testi életé. Más az a gyermeknél és más a meglelt korúnál; más a nőnél és más a férfinál; más a nomád életben, és más a modern világban; más az értelmi tudás alacsony fokán, és más az értelem magasabb színvonalán. Sokan vannak a húszadik században, akik még az emberi életnek csak a legalsó fokán élve alig hagyták el az állati életet. Mások a Joshua és a bírák korának önző nemzeti életét élik és istenét szolgálják. Ismét mások, és legio ezeknek a száma, a középkor büszke lovagjai, akik eszményeikért készek keresztes hadjáratokat folytatni, vagy az eretnekek máglyái alá fát hordani. De viszont a Jézus előtti időben is voltak, akik magasabb lelki életet éltek, mint a húszadik század átlagembere, s meggyőződésem szerint a húszadik század az, amely megszabadulva az anyagi gondolkozás nyügeitől, hivatva van a valóságos lelkiélet színvonalának felemelésére. A húszadik század felvilágosultsága sokszor úgy érzi magát a vallásos élet jelenségei között, amiként Izsák érezhette, amikor nem látván tisztán, így szólott: „E szó a Jákob szava, de e kezek Ézsau kezei.“ — Mi is gyakran halljuk a vallás hangját, de érezzük az idegen kezet is.

Különösen a régi tudatlan kornak vallásos tanításai és ezeken alapuló világfelfogása ellenszenves a mai kor felvilágosult embere előtt. Mesék a világ előállításáról, az ember teremtetéséről, paradicsomi állapotáról, bünbeeséséről, vízözönről, mennyországról és poklóról, a Krisztus eljövételéről, a test feltámadásáról, a világ végéről és az emberek megítéléséről azok a tanítások, amelyeket a történelem folyása és a tudomány végképen megcáfoltak és amelyek a húszadik század emberének lelkében visszhangra és rokonszenvre nem találnak. Ezeket pedig az egyházak olyan alakban és olyan mértékben tanítják, hogy hívőiknek legnagyobb része ezeket tartja a vallás fő alkotórészeinek, sőt éppen lényegének is, amelyeket gondolkozásuk és egész lelkületük magába nem fogadhatván, a vallást egészen előítéletnek és babonának tekintik, és lelki életük legfennebb csak abban a bizonytalanságban és tusakodásban folyik le, hogy vajjon az ők lelki meggyőződésük mellett üdvözülhetnek-e?

Jézus azt mondta, és azt hiszem, hogy e mondá-ával éppen a vallások jövőjének kulcsát adta a kezünkbe, hogy „aki az ő lelkét (a magyar fordításban *életét*) akarja megtartani, elveszíti azt“ (Mt. 16. 25.) Aki csak a saját életével vagy lelkével gondol és bajlódik, az nem üdvözülhet. Az élet vagy lélek csak akkor lehet istenivé, csak akkor üdvözülhet, ha magáról megfedkezve beleolvad az isteni jóságba, szeretetbe, önmegtagadásba, emberi elhi-

vatásának mélységébe, istenfiúságának, rendeltetésének magasztos ságába. Minket a gondviselés e földön helyezett örökösre, életre, és ebben a hivatásban kell mindenk fölött hivenek találatnunk. És ettől a hivatástól legalább a jövőben nem fogja visszatartani az embereket a félelem az isten haragjától egy jövő életben „Ha valaki nagy akar lenni az isten országában, az legyen a ti szolgátok“ — mondá Jézus. A jövő vallásaihoz az emberek már nem azért fognak menni, hogy azok az ő egyéni lelküket üdvözítsék, hanem hogy általuk szolgálatot tehessenek az emberiségnek és hivatást nyerhessenek az isten céljainak megvalósításában.

A szertartások tán megmaradnak, mert vannak és lesznek lelkek, akik azokban gyönyörködnek, akik azokat szeretik, akik nemesebb érzéseiket csak ezek által képzelik kifejezhetőeknek; de aligha lesznek azok többé a vallásos élet elengedhetlen feltételei.

A hitvallások is megmaradhatnak s változó tartalommal még szaporodni is fognak. Az ember a maga hitét és meggyőződését kifejezésre fogja juttatni ezután is; de nem lesznek azok az üdvös ségnek elengedhetlen feltételei, hanem csak az emberi gondolkozásnak és világfelfogásnak időben változó kifejezése.

A jövő vallásainak hivatása lesz, hogy az emberiség szolgálatában enyhítsék a szenvedést, erősítsék a gyengét, védjék az igazságot. Hivatásuk lesz, hogy vezessenek, irányt mutassanak az emberiségnek a gondolkozásban, a magaviseletben és az emberiség jövő hivatásának betöltésében, a lélek kiművelésében. Amely vallás ennek a hivatásnak leginkább megfelel, az lesz a jövő vallása. Hogy ellehet-e ez a vallás isko'a nélkül, vagy a jövő iskolája enélkül a vallás nélkül, az felolvasásom keretén már kívül eső kérdés.

Azonban szilárd meggyőződéssel hiszem és hirdetem, hogy a jövő vallásaiban az alaphang nem lesz az öntelt gazdag gondolkozása: „Egyél, igyál én lelkem, sok esztendőre eltett javaid vannak.“ A farizeussal sem fogunk imádkozhatni: „Isten! hálaikat adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint más emberek.“ Még a publikánus imája is csak a múltnak zenéje: „Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek.“ Hanem a jövő vallásainak zenéje a zsol-tárfró imája: „Taníts meg, Uram, a te rendeléseidnek utjára, hogy megőrizzem azt mindvégig. Oktass, hogy megőrizsem a te törvényedet, és megtartsam azt teljes szívemből. Vezérelj a te parancsolataidnak útján, mert gyönyörködöm abban. Hajtsd szívemet a te bizonyosságaidhoz, és ne a telhetetlenségre. Fordítsd el az én szemeimet, hogy ne lássanak hiábavalóságot; a te útdon éltess engemet“. . . Legyen úgy!

Gálfi Lőrinc.

AZ ÉLET EVANGÉLIUMA.

Az utolsó esztendőök veszteségei és csalódásai megszoktattak hogy szomorúnak, bánatosnak nevezzük ezt a mi világunkat, életünket. Ebbe a szomorúnak nevezett világba óhajtának egy sűgárnyi örömuzenetet, evangéliumot hirdetni, hogy ne lássuk e világi életünknek csak azt a sötét oldalát, ne érezzük azt a lehangoló érzését, amit a prédikátor írója így fejezett ki: „Minden hiába-valóság e földön.“

A világban ezt a pesszimiztikus, csak rossz oldaláról való tekintését azoktól talán el tudnám fogadni, akik nem keresztények vagy ha azoknak nevezik is magukat, azok a címen, hogy meg vannak keresztelve, de önkényűleg kiszakították magukat a Krisztus által hirdetett édes atyai szeretet karjai közül s visszatérni vagy nem akarnak vagy nem mernek, mert azt gondolják, hogy a megtérést szégyenfoltot hagy rajtuk.

De az evangéliumi alapon álló keresztény ember pesszimista nem lehet, mert számára az evangélium örömuzenet, amint hogy az volt, az lesz minden idők emberei számára, akik keresték és meg is találták a nekik, mindnyájunknak szóló üzenetet. De micsoda örömuzenet van az evangéliumban? kérdezhetik sokan, még azok is, akik az evangéliumok lapjait olvasgatják, akikre ráillik ez a — valljuk meg — még ma sem nagy népszerűségnek örvendő jelző: „bibliások.“ Mert Krisztusnak az a szakadatlan küzdelme kora meg nem értő és őt megérteni nem akaró kortársaival, még megértőinek hitt meg nem értőivel szemben is, hogy volna örömuzenetnek nevezhető? Sokan nem tudják megérteni még ma sem, hogy a váilán súlyos keresztel, fején töviskorónával vagy ítélő bírái előtt megalázva állt Jézusból, minő örömuzenetet lehet kiolvasni?

Megértem ezt a kérdést ismét azoknál, kik az evangéliumok mélyebb ismerete nélkül gondolnak a szenvedő Jézusra, mert az ilyenek nem jöttek, nem jöhetnek rá annak tudására, hogy a kereszt, töviskorona szenvedéseim keresztül is sűgározhat boldogító, örömteljes üzenet!

Én elhiszem, hogy az evangéliumi kereszténységet a legörömteljesebb vallásnak tartanak sokan akkor, ha alapítója a földi